

«Təsdiq edirəm»
Tədris məsələləri
üzrə prorektor v.i.e.
dos. Zaur Məmmədov
"11" 05 2025-ci il

FƏNN SILLABUSU

İxtisas: 050117-Tarix və coğrafiya müəllimliyi A/B

Fakültə: Tarix-coğrafiya və incəsənət.

Kafedra: Tarix və onun tədrisi metodikası.

I Fənn haqqında məlumat.

Fənnin adı: Azərbaycan tarixi-1(Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyinin 02.02.2022-ci il tarixli F-55 sayılı əmri ilə nəşr hüququ (qrif) verilmişdir.) Lənkəran -2022

Kodu: IPF-B05.1

Tədris ili: I (2025-2026) Semestr: I

Tədris yükü: Cəmi 210 saat. Auditoriya saati - 75 saat (45 saat mühazirə, 30 saat seminar.)

Təhsilalma forması: Əyani

Tədris dili: Azərbaycan dili

AKTS üzrə kredit: 7 kredit

II Müəllim haqqında məlumat:

Adı, soyadı, elmi dərəcəsi: b/m. Kəlbəyev Həşim Adil oğlu

Kafedranın ünvanı: Lənkəran şəhəri, Ə.Məmmədov 22

Məsləhət saatları: I gün saat 14⁰⁰-15⁰⁰

E-mail ünvanı: kadusimerd@mail.ru

III Təvsiyə olunan dərsliklər və dərs vəsaitləri:

1. Azərbaycan tarixi: 7 cildə, I, II, III. c., Bakı: Elm, 2007. 474, 549, 525 s.
 2. Azərbaycan tarixi III cildlik I cild Bakı, 1958, 448 s.
 3. Azərbaycan tarixi: I hissə. (Ali məktəblər üçün dərslik) Bakı, 1994, 719 s
 4. Azərbaycan arxeologiyası, VI cildlik I cild. BAKI, 2007. 383 s
 5. Azərbaycan tarixinə dair qaynaqlar. Bakı: Çıraq, 2007, 400 s..
 6. Azərbaycan tarixi.(oçerklər) Rəcəbli Q.Ə. Bakı, «Elm və təhsil», 2013, 542 səh.
 7. Azərbaycan etnoqrafiyası. Bakı, 2007. 543 səh.
 - Monoqrafiya və vəsaitlər**
 8. Алиев И., Очерк истории Атропатены. Баку: Азернешр, 1989, 160 с.
 9. Алиев К., Античная Кавказская Албания. Баку, Азернешр, 1992, 237 с.
 10. Алиев К.Г., Античные источники по истории Азербайджана, Баку: Элм, 1987, 130 с.
 11. Arif Məmmədov. Arxeologiya və etnoqrafiya. Elm nəşriyyatı. Gəncə, 2008. 237s
 12. Aşurbəyli S. Şirvanşahlar dövləti. Bakı: Avrasiya press, 2006, 416 s.
 13. Bünaydov Z. Azərbaycan VII-IX əsrlərdə. Bakı, 2007. 235 s.
 14. Bünaydov Z.M. Azərbaycan Atabəyləri Dövləti. Bakı: Şərq-Qərb, 2007, 268 s.
 15. Əfəndiyev O. Azərbaycan Səfəvilər dövləti. Bakı, Şərq-Qərb, 1993, 2007, 300 s.
 16. Fazlilə Abdulla. Atropatena er.öv. IV – er.VII əsr. Bakı: Elm, 1992, 216 s.
 17. Fərzəliyev. Ş. Azərbaycan XV əsr Azərbaycan dövlətlərinin quruluşu. Bakı, 2003. 116 s.
 18. Kalankatlı M. Albaniya Tarixi. (Müqəddimə, tərcümə, qeyd və şərhlər akad. Z.Bünaydovundur). Bakı: Elm, 1993, 235 s.
 19. Qəzvini Zeynəddin Bin Həhdullah, Zeyl-e tarix-e qozide (farscadan tərcümə M.Kazimov və V. Piriyevidir). Bakı: Elm, 1990, 211 s.
 20. Piriyevidir V. Z., Azərbaycanın tarixi coğrafiyası. Bakı, Araz nəşriyyatı, 2002, 152 s.
 21. Kəlbizadə E. Naxçıvanın tarixi coğrafiyası (XII-XVIII əsrin I yarısı) Naxçıvan-2016. 199 s
 22. Piriyevidir V. Z., Azərbaycan XIII-XIV əsrlərdə. Bakı, 2003, 458 s.
 23. Şərifli M. IX əsrin ikinci yarısı – XI əsrlərdə Azərbaycan feodal dövlətləri. Bakı= Elm, 1978, 242 s.
 24. Vəlixanlı N. Ərəb xilafəti və Azərbaycan. Bakı, 1993. 170 s
 25. Rəfiq Özdek. Türkün qızıl kitabı. 2-ci kitab. Bakı, 1993. 253 s
 26. Mahmudov Y. Azərbaycan diplomatiyası. Bakı, 1998. 275 s
 27. Yusifov Y. Qədim Şərq tarixi. Bakı, 1993. 478 s.
- IV Prerekvizitlər:** Fənnini tədrisi üçün öncədən başqa fənlərin də tədris olunmasına zərurət yoxdur.
- V Korekvizitlər:** Azərbaycan tarixi fənninin tədrisi ilə eyni vaxtda digər fənlərin də tədris olunmasına zərurət yoxdur.

4 Fənnin təsviri və məqsədi: Azərbaycan tarixinin tədrişi vətən tarixinin mənimsənilməsi elmidir. Vətən tarixini öyrənməklə hər bir vətəndaş özünün milli mentaliteti ilə tanış olur. Azərbaycan tarixinin bu fənnə dair akademik nəşrlərdən öyrənmək, eyni zamanda ayrı-ayrı mövzulara aid monoqrafiyalarla tanış olmaq. Azərbaycan tarixinin tarixşünaslığına və mənbəşünaslığına diqqət yetirmək, vətən tarixini öyrənməklə vətəni sevmək və vətəni sevməyi öyrətmək əsas məqsədir.

VII. Davamiyyətə verilən tələblər: Fənn üzrə semestr ərzində buraxılmış auditoriya saatlarının ümumi sayı Elmi Şuranın 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq davamiyyət meyarları nəzərə alınmaqla müəyyən olunmuş həddən yuxarı olduğu halda tələbə həmin fəndən imtahana buraxılmaz, onun həmin fənn üzrə akademik borcu qalır.

VIII Qiymətləndirmə: Tələbələrin biliyi 100 ballı sistemlə qiymətləndirilir. Bundan 50 balı tələbə semestr ərzində, 50 balı isə imtahanda toplayır. Semestr ərzində toplanan 50 bala aşağıdakılar aiddir: 20 bal seminar dərslərində fəaliyyətinə görə və 30 bal kollokviumların nəticələrinə görə. İmtahan biletinə bir qayda olaraq fənni əhatə edən 5 sual daxil edilir.

Qiymətləndirmə zamanı Elmi Şuranın 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq qiymətləndirmə meyarları nəzərə alınır.

Qiymət meyarları aşağıdakılardır:

- 10 bal- tələbə keçirilmiş materialı dərindən başa düşür, cavabı dəqiq və hərtərəfidir.
- 9 bal-tələbə keçirilmiş materialı tam başa düşür, cavabı dəqiqdir və mövzunun mətnini tam əca bilir.
- 8 bal-tələbə cavabında ümumi xarakterli bəzi qüsurlara yol verir;
- 7 bal- tələbə keçirilmiş materialı başa düşür, lakin nəzəri cəhətdən bəzi məsələləri, əsaslandırma bilmir
- 6 bal- tələbənin cavabı əsasən düzgündür.
- 5 bal-tələbənin cavabında çatışmazlıqlar var, mövzunu tam əhatə edə bilmir.
- 4 bal- tələbənin cavabı qismən doğrudur, lakin mövzunu izah edərkən bəzi səhvlərə yol verir;
- 3 bal- tələbənin mövzudan xəbəri var, lakin fikrini əsaslandırma bilmir;
- 1-2 bal- tələbənin mövzudan qismən xəbəri var.
- 0 bal- suala cavab yoxdur.

Tələbənin imtahanda topladığı balın miqdarı 17-dən az olmamalıdır. Əks təqdirdə tələbənin imtahan göstəriciləri semestr ərzində tədris fəaliyyəti nəticəsində topladığı bala əlavə olunur.

Semestr nəticəsinə görə yekun qiymətləndirmə (imtahan və imtahanəqədərki ballar əsasında)

Nö	Bal	Qiymət	
1.	91-100	əla	A
2.	81-90	çox yaxşı	B
3.	71-80	yaxşı	C
4.	61-70	kafi	D
5.	51-60	qənaətbəxş	E
6.	50 və ondan aşağı	qeyri-kafi	F

IX Davranış qaydalarının pozulması: Tələbə Universitetin daxili nizam – intizam qaydalarını pozduqda əsasnamədə nəzərdə tutulan qaydada tədbir görülecek.

X. Təqvim mövzu planı: 45 saat mühazirə, 30 saat seminar

Nö	Keçirilən mühazirə və seminar mövzuları	Müh.	Sem.
1	Mövzu: Azərbaycan tarixinin öyrənilməsi əhəmiyyəti, mənbələri və tarixşünaslığı Plan: 1. Azərbaycan tarixinin öyrənilməsinin əhəmiyyəti. 2. Azərbaycan tarixinin mənbələri və tarixşünaslığı. Mənbə: (1.; s.44-54, 2: s.7-10, 3:)	2	
2.	Mövzu: Azərbaycanda ibtidai icma quruluşu Plan: 1. Azərbaycanda ibtidai icma quruluşu və onun mərhələləri. 2. Daş dövrü və onun mərhələləri. 3. Azərbaycan Tunc və erkən dəmir dövründə. Mənbə: (1.; s.44-54, 2: s.7-10, 3: s.5-20)	2	2
3.	Mövzu: Azərbaycan ərazisində erkən dövlət qurumları. Plan: 1. Aratta, Lullubi və Kuti dövlət qurumları. 2. Azərbaycan ərazisi e. ə. II minillikdə. Mənbə: (1.; s.44-54, 3: s.5-20)	2	
4.	Mövzu: Azərbaycan Midiya, Əhəməni və Makedoniyalı İsgəndərin imperiyası dövründə Plan: 1. Manna dövləti.	2	2

	2. Azərbaycan-Manna dövləti Midiya və Əhəməni imperiyası tərkibində. 3. Azərbaycan Makedoniyalı İskəndər imperiyası dövründə. Mənbə: (1. s.44-54, 3. s.5-20)		
5.	Mövzu: Azərbaycanda Ateşperestlik Plan: 1. Ateşperestlik və Avesta. 2. Ateşperestliyin maniçilik, məzdekilik və xürrəmlikdə təcəssümü. Mənbə: (6.s.53-60, 8.s.35-39, 16.s.54-60, 28.s.385-396)	2	2
6.	Mövzu: Atropatena dövləti Plan: 1. Atropatena dövlətinin yaranması. 2. Atropatena Parfiyanın hakimiyyəti dövründə. Mənbə: (1.252-327 6.s.42-59, 16.s.54-60, 28.s.396-410.)	2	2
7.	Mövzu: Albaniya dövləti Plan: 1. Albaniya dövlətinin yaranması. 2. Albaniya Parfiyanın hakimiyyəti dövründə. Mənbə: (9.s.12-79, 16.s.7-59, 18.s.3-235, 28.s.396-410.)	2	2
8.	Mövzu: Azərbaycanda Xristianlıq. 1. Azərbaycanda Xristianlığın yaranması və yayılması. 2. Azərbaycanda Xristianlığın dövlət dininə çevrilməsi və kilsə məclisləri. Mənbə: (1.s.328-415, 2.s.65-85, 3.s.52-73, 6.s.60-67, 9.s.12-79, 16.s.7-59, 18.s.3-235, 28.s.396-410.)	2	
9.	Mövzu: Azərbaycan Sasanilər imperiyası dövründə Plan: 1. Atropatena və Albaniya Sasani dövlətinin tərkibində. 2. Albaniya Bizans-Sasani hərc-mərcliyi dövründə 3. Girdiman dövləti. Mənbə: (16.s.7-59, 18.s.38-41.)	2	2
10.	Mövzu: Azərbaycanın Xilafət tərəfindən işğalı və İslamın qəbulu Plan: 1. Xilafətin meydana gəlməsi və İslamın yayılması. 2. Ərəblərin Azərbaycana işğalı və onlara qarşı mübarizə. Mənbə: (1.2.s.170-192, 2. s.144-157, 3.s. 24:s.12-130.)	2	2
11.	Mövzu: Azərbaycanda Xilafətin torpaq, vergi və köçürmə siyasəti. Plan: 1. Xilafətin Azərbaycanda torpaq və vergi siyasəti. 2. Ərəblərin köçürmə siyasəti və sosial baza yaratmaları. Mənbə: (1.2.s.170-19224.s.12-130.)	2	2
12.	Mövzu: Xürrəmlər hərəkatı və onun tarixi əhəmiyyəti. Plan: 1. Xürrəmlər hərəkatının birinci dövrü 2. Babəkin başçılığı altında azadlıq mübarizəsi. 3. Xürrəmlərin məğlubiyyəti və üsyanın tarixi əhəmiyyəti Mənbə: (1.2.s.236-254 267-273, 20.s.52-60, 24.s.131-145.)	2	2
13.	Mövzu: IX-XI əsrlərdə Azərbaycanda feodal dövlətlərinin yaranması Plan: 1. XI əsrlərdə Azərbaycanda feodal dövlətlərinin yaranması üçün tarixi şərait. 2. Şirvanşah Məzyədilər dövləti. Mənbə: (6.s.115-132, 12. s.112-134, 20.s.52-60, 24.s.12-130.)	2	2
14.	Mövzu: Sacilər və Salarilər dövlətləri Plan: 1. Sacilər dövləti. 2. Salarilər dövləti. Mənbə: (1.2.s.283-336, 6.s.119-123, 20.s.52-60, 23.s.)	2	2
15.	Mövzu: Rəvvadilər və Şəddadilər dövlətləri Plan: 1. Rəvvadilər dövləti.	2	

2. Şəhərlər dövləti Mənbə: 1.2 s.337-349)		
16. Mövzu: Səlcuq oğuz türklərinin Azərbaycana gəlməsi Plan: 1. Səlcuqların Azərbaycana işğal etmələri. 2. Azərbaycan Səlcuq imperatorluğunun tərkibində İraq Səlcuq sultanlığı Mənbə: (3 s. 300-305, 6 s.134-147, 14 s. 15-43)	2	
17. Mövzu: Azərbaycan Atabəyləri dövləti Plan: 1. Azərbaycan Atabəyləri dövlətinin yaranması və inkişaf dövrü. 2. Azərbaycan Atabəyləri dövlətinin zəifləməsi və süqutu. Mənbə: (1.2 s.364-389, 2 s.154-161, 3 s. 311-319)	2	2
18. Mövzu: Monqolların və Cəlaəddinin Azərbaycana yürüşləri Plan: 1. Monqolların birinci yürüşü. Azərbaycan Atabəyləri dövlətinin zəifləməsi. 2. Cəlaəddinin Azərbaycana tutması. Atabəylər dövlətinin süqutu. Mənbə: (1.3 s.13-19, 2 s.190-204, 3 s. 335-338)	2	2
19. Mövzu: Monqolların ikinci yürüşü və Azərbaycan Elxanilər dövlətinin tərkibində Plan: 1. Monqolların ikinci yürüşü və Azərbaycana işğal etmələri. 2. Elxanilər dövlətinin yaranması. Azərbaycan Elxani dövlətinin tərkibində. Mənbə: (1.3 s.20-28, 2 s.197-204)	2	2
20. Mövzu: Şirvanşah dövləti Plan: 1. Şirvanşahlar monqolların I və II yürüşləri zamanında. 2. Şirvanşahlar Hülakilər, Çobanilər və Cəlairilərin hakimiyyəti dövründə. Mənbə: (1.3 s.35-37, 3 s. 362-373, 20 s.61-72)	2	
21. Mövzu: Qazan xanın islahatları və Elxanilər dövlətinin süqutu Plan: 1. Elxani dövlətində çəkişmələr və Qazan xanın islahatları. 2. Elxanilərin süqutu və ölkənin Çobanilər tərəfindən idarə olunması. Mənbə: (1.3 s.25-31, 2 s.197-204)	2	2
22. Mövzu: Azərbaycanda Çobanilər və Cəlairilərin hakimiyyəti Plan: 1. Azərbaycan Çobanilərin hakimiyyəti dövründə. 2. Azərbaycan Cəlairilərin hakimiyyəti dövründə. Mənbə: (1.3 s.29-34, 12 s.280-327, 20 s.61-72)	3	

XI. Fənn üzrə tələblər:

Azərbaycan tarixi fənnin tədrisi prosesində fənninin predmet və vəzifələrini, tarixin tədrisi prosesində müəllim və tələbələr fəaliyyətini artırmaq, fənn üzrə nəşr edilmiş yeni ədəbiyyat və mətnlərlə işi öyrənməklə tədrisin keyfiyyəti daha da yüksəldilir. Azərbaycan tarixi fənninin tədrisində yeni pedaqoji texnologiyalardan istifadə ilə tədris gücləndirilməlidir.

XII. Azərbaycan tarixi fənni üzrə təlim nəticələri

- Azərbaycanın dövlətçilik ənənələrinə sədaqət hissi formalaşdıraraq, dövlətçilik ənənələrinin keçmişi və bu gün haqqında zəruri biliyi, faktları cəmiyyətin müasir vəziyyətinə uyğun təsvir edir.
- Azərbaycanın dövlətçilik ənənələrinin tarixi, yaranması, formalaşması və inkişafı dinamikasını dövrün xüsusiyyətləri baxımından izah edərək, onlar arasında səbəb və nəticə əlaqələrini izah edir.
- Müasir Azərbaycan dövlətçiliyinin formalaşmasına təsir edən siyasi, ideoloji, iqtisadi və mədəni amillərin rolunu, fəal vətəndaşlıq mövqeyi baxımından nümayiş etdirir.
- Azərbaycan tarixi fənnindən əldə etdiyi bilikləri təcrübədə istifadə etmək üçün elmi – pedaqoji və metodiki təhlillər apararaq, aldığı nəticələri yaradıcılıqla təcrübədə tətbiq edir;
- Müasir dünyada Azərbaycan dövlətçiliyinin yeri və rolunu sistemli təhlil edərək, fərziyyə və mülahizələr irəli sürür;
- Təlim strategiyalarından, qiymətləndirmə mexanizmlərindən, müasir təlim texnologiyalarından istifadə edilməsi bacarıqlarını yeni pedaqoji təfəkkürə, öyrənmə və tədris etmə verdişlərinə uyğun tətbiq edir

III. Tələbələr fənn haqqında fikrinin öyrənilməsi:

XIV. Kollokvium sualları

I kollokvium sualları:

1. Azərbaycan tarixinin öyrənilməsinin əhəmiyyəti
2. Azərbaycan tarixinin mənbələri və tarixşünaslığı
3. İbtidai icma quruluşunun mərhələləri
4. Daş dövrü və onun mərhələləri
5. Azərbaycan tunc və erkən dəmir dövründə
6. Manna dövləti
7. Azərbaycan Midiya və Əhəməni imperiyasının tərkibində
8. Azərbaycan Makedoniyalı İskəndər imperiyası dövründə
9. Atropatena dövləti
10. Albaniya dövləti
11. Azərbaycanda Ateşpərəstlik
12. Albaniyada Xristianlıq
13. Atropatena Sasani dövlətinin tərkibində
14. Albaniya Sasani dövlətinin tərkibində
15. Albaniya Bizans-Sasani müharibələri dövründə

II kollokvium sualları:

1. Girdman dövləti
2. Xilafətin meydana gəlməsi və Azərbaycanda İslamın yayılması
3. Ərəblərin Azərbaycana işğalı və onlara qarşı mübarizə
4. Xilafətin Azərbaycanda torpaq və vergi siyasəti
5. Ərəblərin köçürmə siyasəti və sosial baza yaratmaları
6. Xürrəmilər hərəkatı, Babəkin başçılığı altında azadlıq mübarizəsi
7. Xürrəmilərin məğlubiyyəti və üsyanın tarixi əhəmiyyəti
8. IX-XI əsrlərdə Azərbaycanda feodal dövlətlərinin yaranması üçün tarixi şərait
9. Şirvanşah Məzyədilər dövləti
10. Səcilər dövləti
11. Səlarilər dövləti
12. Rəvvadilər dövləti
13. Şəddadilər dövləti
14. Səlcuqların Azərbaycana işğal etmələri
15. Azərbaycan Səlcuq İmperatorluğunun tərkibində, İraq Səlcuq sultanlığı

XV İmtahan sualları:

1. Azərbaycan tarixinin öyrənilməsinin əhəmiyyəti
2. Azərbaycan tarixinin mənbələri və tarixşünaslığı
3. İbtidai icma quruluşunun mərhələləri
4. Daş dövrü və onun mərhələləri
5. Azərbaycan tunc və erkən dəmir dövründə
6. Manna dövləti
7. Azərbaycan Midiya və Əhəməni imperiyasının tərkibində
8. Azərbaycan Makedoniyalı İskəndər imperiyası dövründə
9. Atropatena dövləti
10. Albaniya dövləti
11. Azərbaycanda Ateşpərəstlik
12. Albaniyada Xristianlıq
13. Atropatena Sasani dövlətinin tərkibində
14. Albaniya Sasani dövlətinin tərkibində
15. Albaniya Bizans-Sasani müharibələri dövründə
16. Girdman dövləti
17. Xilafətin meydana gəlməsi və Azərbaycanda İslamın yayılması
18. Ərəblərin Azərbaycana işğalı və onlara qarşı mübarizə
19. Xilafətin Azərbaycanda torpaq və vergi siyasəti
20. Ərəblərin köçürmə siyasəti və sosial baza yaratmaları
21. Xürrəmilər hərəkatı, Babəkin başçılığı altında azadlıq mübarizəsi
22. Xürrəmilərin məğlubiyyəti və üsyanın tarixi əhəmiyyəti
23. IX-XI əsrlərdə Azərbaycanda feodal dövlətlərinin yaranması üçün tarixi şərait

24. Şirvanşah Məzyədilər dövləti
25. Sacilər və Salarilər dövlətləri
26. Rəvvadilər və Şəddadilər dövlətləri
27. Səlcuqların Azərbaycanı işğal etmələri
28. Azərbaycan Səlcuq imperatorluğunun tərkibində. İraq Səlcuq sultanlığı
29. Azərbaycan Atabeyləri dövlətinin yaranması və inkişaf mərhələləri
30. Azərbaycan Atabeyləri dövlətinin zəifləməsi və süqutu
31. Monqolların birinci yürüşü
32. Monqolların ikinci yürüşü və Azərbaycanı işğalı
33. Cəlaləddinin Azərbaycanı işğalı
34. Elxanilər dövlətinin yaranması, Azərbaycan Elxani dövlətinin tərkibində
35. Şirvanşahlar dövləti monqolların I və II yürüşləri dövründə
36. Şirvanşahlar Hülakilər, Çobanilər və Cəlairilərin hakimiyyəti dövründə
37. Qazan xanın islahatları
38. Qızıl Ordanın Azərbaycana yürüşləri
39. Elxanilər dövlətinin Çobanilər tərəfindən idarə olunması
40. Azərbaycan Cəlairilərin hakimiyyəti dövründə

Azərbaycan tarixi-1 fənninin sillabusu 050117-Tarix və coğrafiya müəllimliyi ixtisası (proqramı) üzrə tədris planı və fənn proqramı əsasında tərtib edilmişdir. Sillabus "Tarix və onun tədrisi metodikası" kafedrasında müzakirə edilərək, təsdiq edilmişdir (12 sentyabr 2025-ci il, protokol № 1).

Kafedra müdiri : [Signature] dos. K.F.Mahmudov

Fənn müəllimi : [Signature] b/m. H.A.Kəlbəyev